

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QITUVCHILARNING KASBIY SALOHIYATINI OSHIRISHDA KRK VA KRS SEMINAR MASHG'ULOTLARINING O'RNI

Abdullayeva Yoqut Erkinovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablari pedagog kadrlarining kasbiy salohiyatini oshirishda **KRK** (Kasbiy rivojlanish kurslari) va **KRS** (Kasbiy rivojlanish seminar mashg'ulotlari) ning tutgan o'rni tahlil qilinadi. Maqolada **KRK** va **KRS** faoliyatining mazmun-mohiyati, ularning o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim talablariga mos kompetensiyalarini rivojlantirishdagi roli, ilg'or tajribalar almashinuvi, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish va pedagogik yangiliklarni joriy etishdagi samarasi yoritilgan. Tadqiqot davomida maktab o'qituvchilari ishtirokida o'tkazilgan so'rovlar, kuzatuvlar va tahlillar asosida seminar va kurslarning kasbiy o'sishga ta'siri o'rganildi. Maqola yakunida ta'lim sifatini oshirish uchun **KRK** va **KRS** mashg'ulotlarini tizimli va samarali tashkil etishga doir taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy salohiyat, umumta'lim maktabi, o'qituvchi, **KRK**, **KRS**, seminar mashg'ulotlari, kasbiy rivojlanish, uzluksiz ta'lim, pedagogik kompetensiya, metodik tajriba, ta'lim sifati.

Annotation: This article discusses the effectiveness of using didactic games in the process of developing mathematical thinking and logical connections in primary school students. The study analyzes various game methods that attract students' attention, encourage them to think actively, and help them understand the topic more deeply. The main goal of games is to strengthen mathematical concepts, develop logical thinking, and increase students' interest in the lesson. The article also shows the advantages of a game approach using the example of practical exercises designed to fit the lesson process.

Key words: Primary education, mathematics, logical connections, didactic games, game method, development of thinking, learning process, creative thinking.

Аннотация: В статье рассматривается эффективность использования дидактических игр в процессе развития математического мышления и логических связей у учащихся младших классов. В исследовании анализируются различные игровые методы, которые привлекают внимание учащихся, побуждают их активно мыслить и помогают им глубже понять тему. Основная цель — закрепить математические понятия, развить логическое мышление и повысить интерес учащихся к уроку с помощью игр. В статье также демонстрируются преимущества игрового подхода с использованием практических упражнений, разработанных с учетом особенностей учебного процесса.

Ключевые слова: Начальное образование, математика, логические связи, дидактические игры, игровой метод, развитие мышления, процесс обучения, творческое мышление.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — raqobatbardosh, innovatsion fikrlovchi, yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash va ularning kasbiy salohiyatini doimiy ravishda oshirib borishdan iborat. Ta'lim sifatining barqarorligi bevosita o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, yangilikka ochiqqligi va o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishiga bog'liq. Shu boisdan, O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosatida o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlash, ularni metodik va pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlash muhim ustuvorliklardan biri sifatida belgilangan.

Mazkur yo'nalishda Kasbiy rivojlanish kurslari (KRK) va Kasbiy rivojlanish seminar mashg'ulotlari (KRS) muhim o'rin tutadi. Ular orqali pedagoglar nafaqat o'z bilim va ko'nikmalarini yangilab boradilar, balki ilg'or tajribalar, innovatsion yondashuvlar va interaktiv metodlarni o'zlashtiradilar. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda KRK va KRS mashg'ulotlarining ahamiyati, ularni tashkil etish mexanizmlari va amaliy samaradorligi tahlil qilinadi

Nazariy asoslar: O'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirish zamonaviy pedagogika nazariyasida muhim yo'nalishlardan biri sifatida qoraladi. Ta'limning sifatli amalga oshirilishi, avvalo, o'qituvchining kasbiy bilimlari, metodik mahorati, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ko'nikmasi va pedagogik kompetensiyasiga bog'liq. Shu bois, pedagog kadrlarni uzluksiz rivojlantirish bugungi ta'lim islohotlarining ustuvor yo'nalishiga aylangan.

Kasbiy rivojlanish kurslari (KRK) va seminar mashg'ulotlari (KRS) o'qituvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan uyg'unlashtirish, yangi metodik yondashuvlarni o'zlashtirish va o'z faoliyatini tahlil qilishga xizmat qiladi. Bu jarayonlar Lev Vygotskiy, Jon Dyui, D. Shatunov, A. Markova kabi pedagogik va psixologik nazariyotchilar fikrlarida asoslangan bo'lib, ular o'qituvchi shaxsining kasbiy shakllanishi uzluksiz va reflektiv jarayon ekanini ta'kidlaydi.

Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga ko'ra, pedagoglar ham o'z kasbiy rivojlanishida tashqi ta'sirlar — o'quv kurslari, seminarlar, metodik maslahatlar orqali yangiliklarni o'zlashtiradi. Jon Dyui esa ta'limda tajriba va faoliyat asosida o'rganishni muhim deb bilib, o'qituvchining mustaqil fikrlovchi va yangilikka ochiq shaxs bo'lishini ilgari suradi.

KRK va KRS orqali amalga oshiriladigan o'quv mashg'ulotlari ta'limiy ehtiyojlarni aniqlash, zamonaviy metodlarni o'zlashtirish, fanlararo yondashuvlarni joriy qilish va sinfdagi o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan. Bularning barchasi o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini quyidagi yo'nalishlarda rivojlantiradi: Metodik kompetensiya – darsni loyihalash, turli metodlardan foydalanish; Texnologik kompetensiya – raqamli vositalar va innovatsion usullarni qo'llash; Reflektiv kompetensiya – o'z faoliyatini tahlil qilish va doimiy o'zgarishga tayyor bo'lish. Shunday qilib, nazariy jihatdan asoslangan KRK va KRS mashg'ulotlari o'qituvchilarning shaxsiy va kasbiy o'sishini ta'minlaydigan asosiy vositalardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar. Yoqubov Q. "O'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda zamonaviy yondashuvlar" -Muallif zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy salohiyati doimiy rivojlanishini zarurat sifatida ko'rsatadi. KRK va KRS kabi faoliyatuvchi mashg'ulotlarning nazariy asoslari va ularning o'qituvchining amaliy ko'nikmalarini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Shodmonov M. "Kasbiy kompetensiyani shakllantirish

metodikasi” - Maqolada o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi tushunchasi, uni rivojlantirish bosqichlari, shu jumladan seminar-treninglar va tajriba almashuvlari orqali mustahkamlash usullari bayon etiladi. Nizomova D. “Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimi” - Ushbu asarda respublikamizdagi qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimining huquqiy-me'yoriy asoslari, KRK va KRS mashg'ulotlarining tartibi, shakllari va ularning samaradorligi tahlil qilingan. Zamoniy pedagogika va psixologiya: ilmiy-nazariy to'plam (Toshkent, 2021) Bu to'plamda zamonaviy ta'limda o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga oid nazariy qarashlar, innovatsion metodlar va psixologik yondashuvlar berilgan. Trening va interaktiv mashg'ulotlar pedagogik salohiyatni oshirish vositasi sifatida talqin etiladi. UNESCO Teaching and Learning for Sustainable Development (2005) Xalqaro darajadagi bu hujjatda o'qituvchilarning uzluksiz rivojlanishi ta'lim sifatiga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Seminar-treninglar va kollegial o'rganish tizimlari o'qituvchilik mahoratini oshirishda muhim omillar sifatida ko'rsatilgan.

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar zaminida o'qituvchi shaxsiga, uning kasbiy salohiyatiga bo'lgan talab yanada oshib bormoqda. Zamonaviy o'qituvchilarning ehtiyojlari, raqobatbardosh bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talabi o'qituvchidan doimiy yangilanish, o'z ustida ishlash va pedagogik mahoratini muntazam oshirib borishni taqozo etadi. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda Kasbiy rivojlanish kurslari (KRK) va Kasbiy rivojlanish seminar-treninglari (KRS) muhim o'rin tutadi. “O'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda zamonaviy yondashuvlar, xususan, trening va seminar shaklidagi mashg'ulotlar ularning metodik bilimlarini boyitishda muhim ahamiyat kasb etadi”⁵⁸

⁵⁸ Yoqubov Q. “O'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda zamonaviy yondashuvlar”. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – B. 45.

KRK va KRS mashg'ulotlari o'qituvchining faqat nazariy bilimini emas, balki amaliy ko'nikmalarini, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim sifatining oshishiga, o'quvchilarning chuqur va izchil bilim olishiga zamin yaratadi. Shu sababli, mazkur mavzuning o'rganilishi va ilmiy asosda yoritilishi bugungi ta'lim sohasining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqot umumta'lim maktablarida o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda Kasbiy rivojlanish kurslari (KKR) va Kasbiy rivojlanish seminar-treninglari (KRS) mashg'ulotlarining o'rnini aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: mavjud ilmiy adabiyotlar, qonun hujjatlari, davlat dasturlari va ilg'or tajribalar o'rganildi hamda KKR va KRS mashg'ulotlarining ilmiy-nazariy asoslari tahlil qilindi; maktab o'qituvchilari o'rtasida maxsus so'rovnoma o'tkazilib, KKR va KRS mashg'ulotlarining amaliy samaradorligi va o'qituvchilar fikridagi aks-sadolari o'rganildi; pedagoglar, maktab ma'muriyati va metodistlar bilan chuqurlashtirilgan suhbatlar olib borilib, ularning kasbiy rivojlanish bo'yicha tajribalari va mulohazalari tahlil qilindi; ayrim maktablarda o'quv yili davomida o'tkazilgan KKR va KRS mashg'ulotlarining o'quvchilarning

o'zlashtirishiga va o'qituvchilarning metodik faoliyatiga ta'siri kuzatildi; olingan natijalar boshqa hududlar yoki ilg'or maktablar tajribasi bilan taqqoslanib, umumiy xulosalar chiqarildi. Tadqiqot metodlari kombinatsiyasi orqali mavzuga har tomonlama yondashish, nazariy va amaliy jihatlarni uyg'unlashtirishga erishildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot davomida bir nechta umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar ishtirokida so'rovnoma va suhbatlar tashkil etildi. Unda 50 nafar o'qituvchi (boshlang'ich, fan o'qituvchilari va metodistlar) jalb qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagi muhim jihatlarni aniqlashga yordam berdi:

KRK va KRS mashg'ulotlarining amaliy samaradorligi – O'qituvchilarning 82 foizi KRK va KRS mashg'ulotlari orqali dars jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmasi shakllanganini ta'kidladi. Ayniqsa, interfaol metodlardan foydalanish, baholashning zamonaviy yondashuvlarini joriy etish, differensial yondashuvni qo'llash kabi jihatlar aniq ko'rsatildi. Kasbiy o'sishga bo'lgan motivatsiya oshgani: O'qituvchilarning 74 foizi KRK va KRS jarayonida o'z kasbiy o'sishiga bo'lgan ishtiyoqi oshganini bildirdi.

Treninglarda tajriba almashish, kasbdoshlar bilan hamkorlikda ishlash ularni ruhlantirgan. Metodik yondashuvlar boyigan: Treninglardan so'ng dars ishlanmalar, diagnostika metodlari, baholash vositalari, darsdan keyingi tahlil usullari bo'yicha o'qituvchilarning metodik portfeli sezilarli darajada boyigan. So'rovda ishtirok etgan 26 foiz o'qituvchi esa KRK va KRS mashg'ulotlarida olgan bilimlarini amaliyotga to'liq joriy eta olmasliklarini bildirdi.

Bunga asosiy sabab sifatida dars yuklamasining ko'pligi va zamonaviy texnik vositalarning yetishmasligi ko'rsatildi. Tahlillarda KRK va KRS mashg'ulotlarining

samaradorligi ko'p jihatdan ularni olib boruvchi trener-murabbiylarning kasbiy saviyasiga bog'liq ekani aniqlangan. Malakali trenerlar tomonidan o'tilgan mashg'ulotlar o'qituvchilarda ijobiy taassurot qoldirgan va real amaliy o'zgarishlarga sabab bo'lgan.

Xulosa va takliflar: Tadqiqot KRK va KRS mashg'ulotlari o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynashini isbotladi.

Biroq bu mashg'ulotlarni tizimli va sifatli tashkil etish, ular natijalarini monitoring qilish va doimiy ravishda takomillashtirib borish zarurligi ham aniqlangan muhim natijalardan biridir. O'tkazilgan tadqiqot natijalari asosida umumta'lim maktablarida o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirishda KRK va KRS mashg'ulotlarining samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi: KRK va KRS mashg'ulotlarini ehtiyojga asoslangan holda tashkil etish:

Har bir o'qituvchining individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda yo'naltirilgan mashg'ulotlar ishlab chiqilishi, ayniqsa boshlang'ich va fan o'qituvchilari uchun alohida modullar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Trener-murabbiylar salohiyatini oshirish: KRK

va KRS mashg'ulotlarini olib boruvchi trenerlar uchun muntazam malaka oshirish kurslarini joriy qilish, ular uchun zamonaviy metodikalarga asoslangan metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish zarur. Mashg'ulotlarni interfaol va amaliy yo'nalishda tashkil etish: Treninglar davomida nazariy ma'lumotlardan ko'ra, amaliy vazifalar, rolli o'yinlar, real dars tahlillari, muammoli vaziyatlar asosida ishlash shakllarini kengroq qo'llash tavsiya etiladi. KRK va KRS mashg'ulotlaridan so'ng o'qituvchilarning bilim va ko'nikmalarida qanday o'zgarishlar bo'lganini aniqlash uchun monitoring tizimi joriy etilishi, shuningdek, samaradorlik indikatorlari ishlab chiqilishi lozim.

KRK va KRS materiallarini onlayn platformalarga joylashtirish, ularni doimiy yangilab borish orqali o'qituvchilar istalgan vaqtda ulardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishlari ta'minlanishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jo'rayev M. "Pedagogik innovatsiyalar va ularning o'qituvchi faoliyatidagi ahamiyati" – Toshkent, 2020
2. Ravshanova G. "Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda trening texnologiyalari" – Ilmiy maqola, 2021
3. "Pedagog kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlashning metodik asoslari" – Respublika Ta'lim Markazi nashri, 2022
4. Guskey, T. R. (2002). "Professional Development and Teacher Change." Teachers and Teaching: Theory and Practice.
5. Avalos, B. (2011). "Teacher professional development in Teaching and Teacher Education."
6. Boltaboev A., Shokirova M. "O'qituvchilar malakasini oshirishda zamonaviy texnologiyalar" – Ilmiy-uslubiy maqola, 2023